

**VAN SLOOP TOT
WEDEROPBOUW**

Verbodsbord in Katwijk. Bij het begin van de aanleg van de Atlantikwall werd de gehele kuststrook voor burgers verboden gebied: het Sperrgebiet. Bewoners moesten hun huizen verlaten en werden geëvacueerd.

De Katwijkse boulevard moest tijdens de Tweede Wereldoorlog nagenoeg volledig wijken voor de aanleg van de Atlantikwall. Hiervoor in de plaats verzezen een hoge tankmuur, bunkers en infanteriestellingen. Na de oorlog was Katwijk een van de eerste plaatsen met een goedgekeurd wederopbouwplan. Dit keer moesten de resten van de Atlantikwall langs de boulevard wijken voor woningen.

Op de boulevard wandel je langs de plek waar in de oorlog de tankmuur en verschillende verdedigingswerken lagen. Onder het huidige straatniveau bevinden zich nog altijd delen van deze muur en restanten van gesloopte bunkers. Bij het DUNAatelier zijn resten van voormalige versperringen zichtbaar gemaakt. Iets verder herinneren een monument en een laag gemetseld muurtje aan de Engelandvaarders die vanaf het strand hun gevaarlijke overtocht naar Engeland begonnen. Enkelen van hen gebruikten het tunneltje van het Zeehospitium dat hier nog altijd onder het zand aanwezig is.

De route gaat verder door het duin. Hier loop je langs restanten van een omvangrijk Duits marine-

radarcomplex, van waaruit met radar naar doelen op zee en in het luchtruim werd gezocht. Verderop verraden kunstmatige heuvels en stukken beton en baksteen de locaties van verschillende Duitse steunpunten, waaronder een kustbatterij van de landmacht. Door een afwisselend natuurgebied met infiltratieplassen, waar je naast bijzondere flora ook vele vogelsoorten kunt spotten, bereik je het Vlaggenduin. De hier gelegen observatiebunker vormt het meest markante punt in het landschap en biedt een weids uitzicht over het duin en dorp. Aan het einde van de route wandel je door Katwijk aan Zee, waar de overgang van vooroorlogse bebouwing naar wederopbouwarchitectuur duidelijk zichtbaar is.

De wandelroute start op de boulevard bij de ondergrondse parkeergarage 'Boulevard Zeezijde'.

1 TANKMUUR

De garage ligt onder een kunstmatige duinenrij die in 2014 is aangelegd om Katwijk in de toekomst tegen hoog water te beschermen. Tijdens de oorlog stond op deze locatie een honderden meters lange tankmuur met een hoogte van ongeveer 2,5 meter. Zowel voor, als achter de muur lagen verdedigingswerken van een Duits infanteriesteunpunt. De vier zware geschuts- en manschappenbunkers die voor de muur op het strand stonden, hadden een wanddikte van meer dan twee meter gewapend beton. Achter de tankmuur lagen bakstenen bouwwerken die onderling waren verbonden met een ondergronds, gemetseld gangenstelsel. Direct na de oorlog werd begonnen met de wederopbouw. Het strand en de boulevard waren weer nodig voor visserij, recreatie en woningen. Alle bunkers zijn daarom geheel of gedeeltelijk gesloopt. De muur werd direct na de bevrijding in 1945 in stukken gebroken, omgekeant en begraven. De garage ligt vrijwel direct tegen de restanten aan. Honderd meter verder is bij het DUNAatelier aan je rechterzijde een gedeelte van de muur als onderdeel van een monument zichtbaar gemaakt.

ARCHEOLOGISCHE OPGRAVINGEN

Vanwege herstelwerkzaamheden aan de boulevard kwamen in 2014 delen van de vakkundig gesloopte en weggewerkte restanten van de Atlantikwall kort onder het zand vandaan. Archeologen vonden hier resten van de tankmuur, versperringen, funderingen van betonnen bunkers, hulzen, een Duits insigne en enkele munten. Het onderzoek bracht vooral de naoorlogse sloopwoede en het praktische hergebruik van deze resten aan het licht. Zo lagen er los in het zand veel stukken puin en bleek een van de 2 meter dikke funderingen van een manschappenverblijf zeer ruw te zijn gesloopt tot een diepte die net genoeg was voor de aanleg van de destijds nieuwe boulevard. Op het strand gelegen aspergeversperringen waren van de stalen profielen ontdaan, van het strand gehaald en gedeeltelijk gebruikt om een keermuur bij de boulevard aan te leggen. Deze keermuur is net als een groot deel van de gekantelde tankmuur nog steeds onder het zand aanwezig.

Met je rug naar de zee RA over de boulevard in de richting van de kerk en het verder gelegen DUNAatelier ter hoogte van het Vuurbaakplein.

2 SLOOP EN MASSALE EVACUATIE

De bouw van de Atlantikwall had voor Katwijk aan Zee grote gevolgen. De visserij was al sterk ontregeld door Duitse beperkingen en met de aanleg van de kustverdediging kregen ook het gewone dorps- en strandleven met de hevige gevolgen van de oorlog te maken. Al in 1942 werden enkele huizen ontruimd en grote delen tot verboden gebied verklaard. Deze maatregelen bleken nog niet

voldoende. In 1943 kregen de bewoners een nieuw bevel onder ogen. Circa 450 huizen werden verder ontruimd waarna werd begonnen met de sloop. Het doel was om een open schietveld te creëren en ruimte te maken voor de bouw van nieuwe verdedigingswerken. De Katwijkse boulevard veranderde hiermee in een verlaten, ruïneuze open zandvlakte die over een lengte van 150 meter en 100 tot 200 meter landinwaarts doorliep. De historische Vuurbaak, Andreaskerk (witte kerkje aan zee) en villa Allegonda werden gespaard. Van de kerk werd de toren wel verwijderd omdat deze als belangrijk herkenningspunt kon dienen vanuit zee. De toren is na de oorlog opnieuw opgebouwd, maar de sloopgrens is nog steeds goed zichtbaar.

De eerste herstelplannen voor de boulevard dateerden al uit de oorlogsjaren. In 1943 was het de gemeente die een ingenieur en architect de opdracht gaf een plan te maken voor herstel van de ontstane oorlogsschade. Op basis hiervan konden na de capitulatie snel knopen worden doorgehakt en was het mogelijk om een jaar later al te beginnen met het grootschalige herstel. De bouwwerken die in 1946 aan de kust verrezen zijn door de sterke variatie in ontwerp en de combinatie tussen traditionele en moderne elementen typerend voor de architectuur van de wederopbouwperiode. Men had er wel naar gestreefd om het oude dorskarakter met de oorspronkelijke kleinschaligheid en diversiteit terug te laten komen.

Vervolg de boulevard tot je na circa 150 meter ter hoogte van de Seinpoststraat aan je rechterhand een gemetseld muurtje en het Engelandvaardersmonument ziet.

De aanleg van de Atlantikwall had grote gevolgen voor het kustdorp. Ook de kerktoeren overleefde de oorlog niet. Het hier gelegen smalspoor werd gebruikt tijdens de bunkerbouw. Op de achtergrond de vuurbaak, rechts de tankmuur en rechts op de achtergrond de Würzburg Riese-radar (later in de tekst) in het duin.

3 VIA EEN TUNNEL NAAR ENGELAND

Voor zover bekend, namen vanaf het strand van Katwijk 33 mannen elf maal het risico om over zee Engeland te bereiken. Een deel van hen deed dat met een vissersschip, anderen in een tweepersoons (vouw)kano. Zeker twee pogingen werden ondernomen via het tunneltje van het voormalige zeehospitium dat in de eerste oorlogsjaren nog niet door de Duitsers was afgesloten. De mannen konden zo ongezien het strand bereiken en uit het zicht van de bezetter hun kano opbouwen. De tunnel is nog deels intact en ligt onder het zand. Alleen de lage bakstenen keermuur is nu zichtbaar. Van de 11 pogingen zouden er slechts vier slagen, waarbij acht mannen Engeland per kano bereikten.

Blijf de boulevard volgen en ga aan het eind LA met de weg mee (Sportlaan). Neem vervolgens de eerste afslag rechts via het schelpenpad het duin in. Vanaf hier volg je eveneens een deel van de History5D-route 'verborgen bunkers' (www.history5d.nl).

4 SOEFITEMPEL

Een opvallend bouwwerk in de Katwijkse duinen is de Soefitempel die aan je linkerhand zichtbaar is. De tempel is in 1969 gebouwd en is de enige tempel van het Universeel Soefisme ter wereld. In het Universeel Soefisme staat de vrijheid om je eigen weg te vinden centraal en worden de verschillende mystieke kernen van alle religies gerespecteerd en gebruikt als inspiratiebron.

Het monument in het duin met daarvoor de lage bakstenen keermuur van het tunneltje.

De soefitempel vormt een bijzondere landmark als je het duingebied binnenloopt of fietst.

Blijf het schelpenpad volgen tot aan de eerste strandopgang (Katwijk B).

5 RADARCOMPLEX

Bovenop de duinen lag aan je rechterhand een Duits marine radarcomplex met de codenaam Felix. Vanuit de stelling konden de militairen met hun Würzburg Riese radarsysteem vijandelijke doelen op zee en in het luchtruim lokaliseren en volgen. Wanneer ze een doel hadden gedetecteerd werd dit doorgegeven aan de kust- en luchtdoelbatterijen zodat er snel kon worden gevraagd. Rondom de radaropstelling lagen meer dan 30 bouwwerken die met elkaar waren verbonden door open loopgraven en ondergrondse, gemetselde gangen. Een stuk van de door de Duitsers aangelegde betonweg maakt nu deel uit van de strandopgang. Via www.history5d.nl is het mogelijk een virtuele reconstructie van een deel van het complex te bekijken.

De Würzburg Riese in het Duitse marine radarcomplex Felix, kort na de bevrijding, met daarnaast enkele andere verdedigingswerken.

Landmacht-artilleristen van Heeres-Küsten-Artillerie-Abteilung 1230 bij Heeresküstenbatterie Hillegom. Hier op appel voor 'hun' onderkomen en geschut (links nog net in beeld).

Vervolg het pad en steek het fietspad over. Houd bij de Y-splitsing rechts aan. Blijf het pad daarna parallel aan het fietspad volgen.

6 HEERESKÜSTENBATTERIE

De kustverdediging was niet alleen de verantwoordelijkheid van de Duitse marine. Ook de Duitse landmacht (Heer), beschikte over speciale kustbatterijen die de 'gaten' tussen de marinebatterijen opvulde. Heeresküstenbatterie Katwijk Alt was een van deze batterijen. De hoofdbewapening bestond uit vier stukken geschut met een kaliber van 17 cm die in grote open beddingen stonden. Elke bedding had een aangebouwd manschappenverblijf en munitieopslagbunker. Het waren enorme constructies waar duizenden kubieke meters beton voor nodig was. Direct naast de kustbatterij lag het hoofdkwartier van de Heeres-Küsten-Artillerie-Abteilung 1230. Dit was een landmachteenheid die het bevel voerde over zes kustbatterijen waaronder die in Katwijk. Een paar bunkers werden na de oorlog door de padvinderij gebruikt. In 1955 nam defensie een deel van het complex over. Na de Koude Oorlog verloor het zijn functie en in 2001 werden de meeste bouwwerken onder het zand gewerkt. De kunstmatige heuvels en hier en daar uitstekende stukken beton en baksteen verraden echter de locaties van de verborgen bouwwerken.

Na 800 meter kom je bij de volgende strandopgang (Katwijk A) met fietsenstalling. Sla hier op het kruispunt LA. Negeer de afslag naar rechts en volg het pad het duin in.

7 VERDEDIGING IN DE DIEPTE

De Duitse kustverdediging bestond niet alleen uit een dunne schil van steunpunten aan het Land- en Seefront. Het gehele (duin)gebied tussen de eerste duinenrij aan zee en de versperringen aan de landzijde was aan het eind van de oorlog versterkt met rondom verdedigbare steunpunten met daartussen prikkeldraadversperringen en mijnenvelden. Op deze wijze was het mogelijk een eventuele doorgebroken vijand vanuit de overige steunpunten te bestrijden en hadden infanteriereserves de kans aan te sluiten om de vijand definitief terug te dringen. Met een dergelijke verdediging 'in de diepte' kon de gehele Stützpunktgruppe effectief worden verdedigd.

Passeer een bankje met daarnaast een hekwerk (begrazingsgebied) en blijf de weg volgen. Negeer de eerste afslag naar rechts en volg het pad omhoog het duin op.

8 LOOPGRAVEN EN LICHTE BOUWWERKEN

Op het hoogste punt van dit duin zal je zien dat je een prachtig uitzicht hebt over het landschap. Je kan vanaf hier ook de locaties van de eerdergenoemde bunkercomplexen aan de kust zien. De Duitsers bouwden daarom ook hier een steunpunt. Het complex bestond uit met de hand gegraven open loopgravenstelsels die verschillende wapenopstellingen verbonden met verdedigingswerken van bakstenen, aarde of hout. Aan je linkerhand zie je als je goed kijkt nog een deel van een van de loopgravenstelsels liggen. Je herkent deze aan de afwijkende vegetatie en de flauwe kronkelende verlaging.

Onderaan het duin sla je in de bocht RA het zandpaadje in. Volg de blauwe pijl. Sla aan het einde van dit pad op de T-splitsing LA.

Uitstapje Vogeluitkijkpunt

Ga dan op de T-splitsing RA. Je ziet hier een duinmeer en vogelschermen. Voorheen was hier een waterwingebied. Deze twee duinmeren zijn voormalige infiltratieplassen: één is nieuw aangelegd in het kader van natuurherstel. De twee plassen liggen deels op oude duinakkercomplexen die later op de route meerdere malen duidelijk herkenbaar zijn aan verlaagde en omwalde rechthoekige perceeltjes. Rondom de meren zijn veel vogelsoorten te vinden, waaronder wilde zwanen, roerdompen, meeuwen en krooneenden. Loop weer terug naar de T-splitsing om de route verder te volgen.

Sla bij de eerstvolgende splitsing RA. Negeer de eerste afslag naar links en ga RD. Sla bij de T-splitsing LA richting de Cantineweg.

9 LUCHTAFWEER EN FLUGPLATZ KATWIJK

Direct rechts van het pad zie je in het duin de restanten van een Duitse luchtafweerbatterij. De vijand kon niet alleen vanaf land en zee komen, maar ook vanuit de lucht. Bijna dagelijks was het een komen en gaan van vijandelijke toestellen. Om de Stützpunktgruppe en de meer naar het zuidoosten gelegen Flugplatz Katwijk te verdedigen tegen aanvallen vanuit de lucht bouwde de bezetter hier een omvangrijke batterij. Het complex bestond uit meerdere open beddingen voor luchtafweergeschut en ondersteunende werken zoals manschappenonderkomens, munitieopslagplaatsen en loopgraven. Het complex is deels onder het zand gewerkt maar nog vrijwel intact.

Sla LA op de splitsing om vervolgens weer direct LA te slaan (bij wandelknooppunt 65). Vervolg de route en negeer de zijpaden. Sla bij de Y-splitsing RA en neem daarna direct RA in de bocht de trap omhoog naar uitkijkpunt Vlaggenduin.

10 OBSERVATIEPOST

Het huidige uitkijkpunt Vlaggenduin ligt boven op een Duitse observatiebunker. Een deel steekt nog opvallend boven het zand uit. Tijdens de oorlog lag het zand tot aan de kikspleten van de bunker. De militairen hadden vanaf hier een bijzonder goed uitzicht over het omringende landschap. Onder het zand bevinden zich nog meer verdedigingswerken.

Een Duitse militair kijkt vanuit een open bedding bij de Flak stelling Witte Bergen richting Katwijk. Het geschut is afgeschermd om het tegen zand en weersinvloeden te beschermen.

De 'skyline' van Katwijk gezien vanaf het Vlaggeduin, met de Vuurbaak helemaal links, de Andreaskerk in het midden en rechts de Nieuwe Kerk.

Ga weer naar beneden en sla RA. Vervolg de weg tot aan de kruising ter hoogte van het sportveld. Sla voor het sportveld LA en ga RA de Duindoornlaan in. Je passeert een elektriciteitshuisje. Blijf deze weg volgen tot aan de kruising met de Parklaan. Steek via het zebrapad over en ga vervolgens direct RA (Parklaan). Op de Parklaan sla je de derde straat LA (Wethouder D. Ouwehandstraat). De route gaat nu opnieuw door Katwijk aan Zee. Ga op de volgende twee kruispunten RD. Sla aan het einde van de straat RA en ga met de bocht mee de Dwarsstraat in. Negeer vanaf dit punt alle zijstraten en sla LA op het kruispunt de Voorstraat (winkelstraat) in.

Waar de wandeling van het duin overgaat in de bebouwing van Katwijk stond een groot barakkenkamp van het Nederlandse leger die de Duitsers de hele oorlog hebben gebruikt. De ingang lag aan de Parklaan. Nu staat op dit terrein huize Salem.

11 VERSCHILLENDE BOUWSTIJLEN

Als je goed kijkt, dan kan je aan de verschillende bouwstijlen en ouderdom van de panden zien tot waar de Duitse sloopgrens liep. In de Voorstraat staan veel vooroorlogse bouwwerken, waaronder het Post- en Telegraafkantoor (nr. 43). Meer richting het strand zie je steeds minder gebouwen die van voor de oorlog dateren. Ongeveer vanaf de Princestraat is alles naoorlogs.

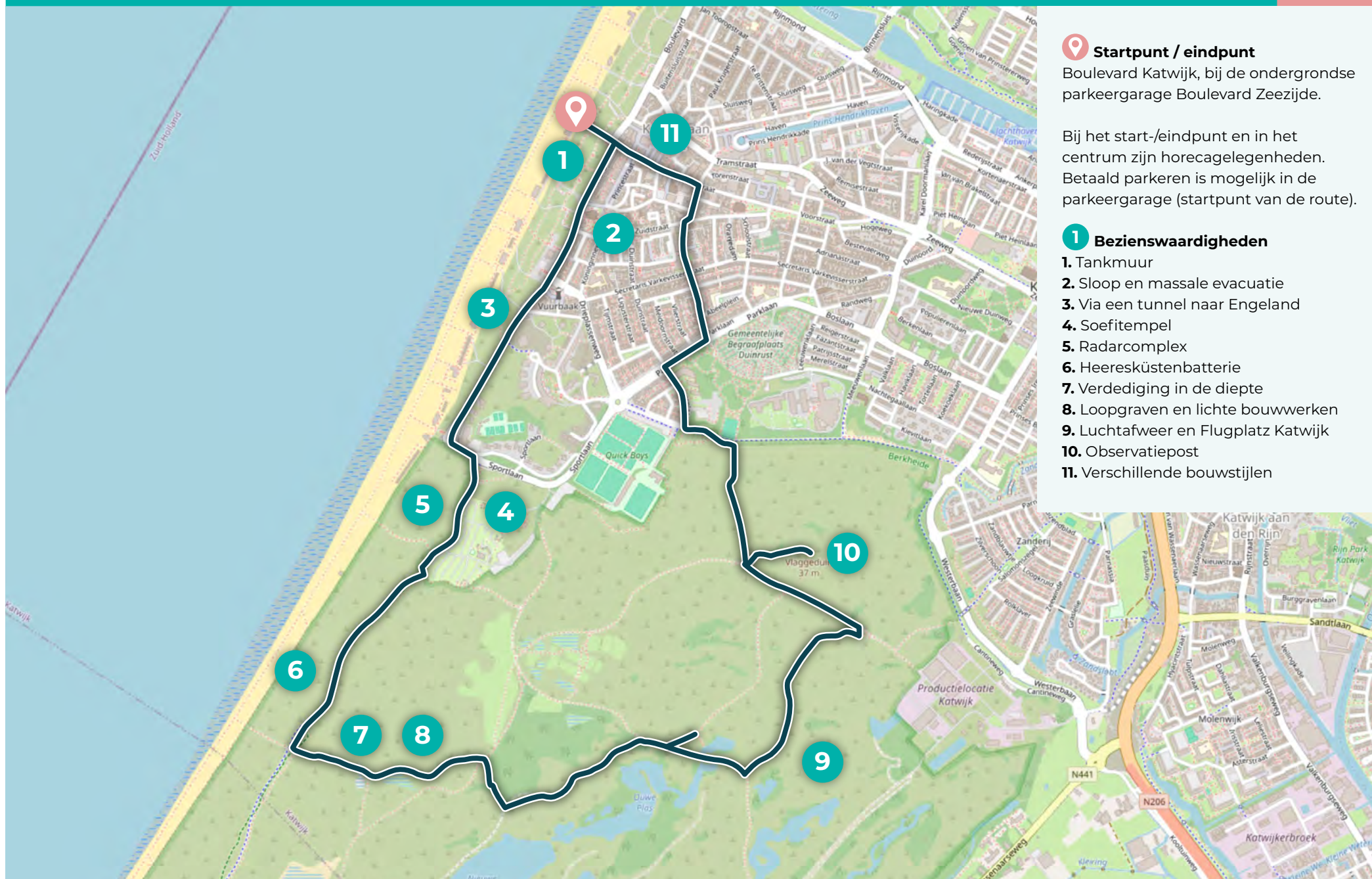
Aan het einde van de Voorstraat ligt de parkeergarage. Hier eindigt de route.

Vanaf het dak van de observatiebunker heb je een prachtig uitzicht over het duingebied. De bunker heeft hier de clubkleuren van Quick Boys.

De huidige boulevard met parkeergarage.

Startpunt / eindpunt

Boulevard Katwijk, bij de ondergrondse parkeergarage Boulevard Zeezijde.

Bij het start-/eindpunt en in het centrum zijn horecagelegenheden. Betaald parkeren is mogelijk in de parkeergarage (startpunt van de route).

1 Bezienswaardigheden

1. Tankmuur
2. Sloop en massale evacuatie
3. Via een tunnel naar Engeland
4. Soefitempel
5. Radarcomplex
6. Heereskustenbatterie
7. Verdediging in de diepte
8. Loopgraven en lichte bouwwerken
9. Luchtafweer en Flugplatz Katwijk
10. Observatiepost
11. Verschillende bouwstijlen

Leeswijzer

LA = linksaf

RA = rechtsaf

RD = rechtdoor

Meer informatie

bezoekatlantikwall.nl

Respect

Bunkers zijn vaak de biotoop van zeldzame planten- en diersoorten en staan in beschermd natuurgebied of op particuliere grond. Dit is verboden terrein voor onbevoegden, tenzij je op de openbare fiets- of wandelpaden blijft.

Colofon

De wandelroute is een product van de Erfgoedlijn Atlantikwall van de provincie Zuid-Holland en is uitgegeven door Stichting Forten Nederland. Het betreft een actualisatie van een bestaande route die eerder is uitgegeven door uitgeverij Gegarandeerd Onregelmatig. De route is ook digitaal beschikbaar op de website bezoekatlantikwall.nl.

© Foto's: N. Warmerdam (1, 3ro, 4lb, 4rb, 6lo) / D. Hoek - Katwijk in oorlog (4lo, 5, 6lb, 5rb) / Katwijks Museum (2l, 3lo) / A. van Beveren (6ro, 8).